

Vznik a vývoj Slovenskej akadémie vied a umení v rokoch 1942 – 1945*

ADAM HUDEK

Kľúčové slová: Ludovít Novák, slovenský štát, inštitucionalizácia vedy, slovenská veda

Slovenská akadémia vied a umení oficiálne vznikla odhlasovaním zákona č. 135 2. júla 1942 a jeho vyhlásením o 19 dní neskôr. Najdôležitejšie príčiny vedúce k vzniku tejto inštitúcie je možné datovať do 30. rokov 20. storočia. Prvé predpoklady pre existenciu slovenskej akadémie dal už vznik Učenej spoločnosti Šafárikovej (USŠ) v roku 1926. Táto organizácia fungujúca pod patronátom Univerzity Komenského (UK) sa vyznačovala črtami typickými pre akadémie vied. Tou najvýraznejšou bola snaha zastrešiť a inštitucionalizovať vedeckú spoluprácu intelektuálnych elít. USŠ bola jednou¹ z organizácií, ktoré s nepriamou podporou vládnej moci vznikli po roku 1918. Bola súčasťou „bloku“ nových vedeckých a kultúrnych inštitúcií, ktoré mali napomáhať rozvoju vedeckého života a všestranného výskumu týkajúceho sa Slovenska. Rovnakou dôležitou úlohou však bola snaha o výchovu novej generácie slovenských intelektuálnych elít lojálnych k československému štátu a podporujúcich československú myšlienku.

V tomto ohľade boli bratislavské vedecké inštitúcie ovládané českými profesormi z Univerzity Komenského protiváhou obnovenej Matici slovenskej (MS) a Slovenskému národnému múzeu². Tieto dve vedecké inštitúcie so sídlom v Martine sa najmä od druhej polovice 20. rokov stávali strediskami odporu voči čechoslovakizmu. Spoluprácu bratislavského a martinského vedeckého centra definitívne narušil konflikt ohľadne podoby nových pravidiel slovenského jazyka.³ Práca, ktorá vznikla pod vedením predsedu matičného Jazykovedného

* Štúdia bola vypracovaná v rámci grantového projektu VEGA č. 2/0097/10: Spoločenské predpoklady a dôsledky vývoja vedy a techniky na Slovensku 1918-1989.

¹ V rovnakom čase bolo v Bratislave otvorené Slovenské vlastivedné múzeum a pobočka Zemědělského múzea.

² Tento názov si v roku 1928 udelilo múzeum Slovenskej muzeálnej spoločnosti.

³ Pozri: BOKES, František. *Snahy o organizovanie slovenskej vedy od konca 18. storočia do vzniku SAV*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1967, s. 40-50. JURICOVÁ, Magda. *Predchodcovia SAVU*. In PÖSS, Ondrej (ed.). *Z dejín vied a techniky na Slovensku XVI. Slovenská akadémia vied a umení*. Bratislava : HÚ SAV, 1994, s. 25. ŠARLUŠKA, Vojtech. *Účasť Matice slovenskej na historickom výskume Slovenska. 1919-1953*. Martin : Matica Slovenská, 1986, s. 19.

odboru, českého vysokoškolského profesora Václava Vážneho, bola podrobená ostrej odbornej a spoločenskej kritike, ktorej ústredným motívom boli obvinenia zo snáh „bohemizovať“ slovenský jazyk. Slovenské autonomistické strany – Slovenská ľudová strana a Slovenská národná strana – túto situáciu využili na úspešné protičeské útoky. Po roku 1937 sa navyše Matica dostala pod značný politický vplyv autonomistov. Výsledkom bol odchod všetkých jej českých spolupracovníkov do Bratislavy. Tam ich nasledovali aj slovenskí vedci, ktorí nesúhlasili s novým smerovaním Matice.

Na Slovensku sa tak vyprofilovali dve súperiace centrá vedy a výskumu, ktoré začali boj o hegemoniu. „Konkurenčný boj“ mal do istej miery pozitívny vplyv na kvalitu vedeckých výstupov Matice aj USŠ.⁴ Prinášal však aj viacero negatív. Tým prvým bola neexistencia koordinácie, keď tím v vedcov z Bratislavy aj z Martina pracoval na tom istom projekte, bez akejkoľvek vzájomnej konzultácie. Príkladom je jazykovedný výskum, ktorému sa na Slovensku v 30. a 40. rokoch dostávalo značnej pozornosti vedeckej obce aj politických elít. Druhým nežiaducim dôsledkom bolo pestovanie animozity a vzájomného obviňovania v rámci málopočetnej vedeckej komunity na Slovensku. Tento stav pretrvával aj po roku 1939, keď už pôvodný ideologický konflikt týkajúci sa myšlienky čechoslovakizmu bol irelevantný. Stále sa však využíval na politickú kompromitáciu protivníkov, ako sa neskôr ukázalo aj v procese formovania nových vzťahov medzi MS, UK a Slovenskou akadémiou vied a umení (SAVU).

Po rozpade Československa a vzniku slovenského štátu v marci 1939 sa situácia v slovenskej vedeckej komunite zásadným spôsobom zmenila. UK aj MS, sa z periférnej pozície (z českého pohľadu) dostali do úlohy centrálnych vedeckých a výskumných organizácií nového štátu. Z pohľadu vládnej moci mala lepšie postavenie Matica. Už v 30. rokoch v nej mali rozhodujúci vplyv ľudácki autonomisti a preto bola považovaná za lojálnu inštitúciu. Naopak UK v Bratislave (premenovaná na Slovenskú univerzitu) sa musela brániť obvineniam, že v myslení jej profesorov stále pretrváva „čechoslovakizmus“ a „panslavizmus“. Útoky na USŠ začali už koncom roka 1938. Keďže väčšinu jej členov tvorili českí profesori. zástancovia čechoslovenskej myšlienky, slovenskí nacionalisti ju považovali za ideologicky nepriateľskú inštitúciu. Snaha očistiť univerzitu od „českého vplyvu“ mala už od vyhlásenia slovenskej autonómie (6. októbra 1938) podobu postupného vyhánania českých profesorov zo Slovenska. Desať dní po vzniku slovenského štátu Ministerstvo vnútra nariadilo Šafárikovu spoločnosť rozpustiť na základe tvrdenia, že *„jej existencia bola v rozpore s vtedajším právnym stavom a pomerami“*.⁵

Treba však zdôrazniť, že likvidácia USŠ prebiehala plne pod patronátom Slovenskej univerzity (SU) v Bratislave. Vlady komisár zodpovedný za túto akciu bol rešpektovaný profesor

⁴ Pozri: BOKES, ref. 3, s. 50. JURICOVÁ, ref. 3, s. 25.

⁵ BOKES, ref. 3, s. 68.

právnickej fakulty Štefan Luby. O dedičstve po spoločnosti rozhodoval akademický senát univerzity, ktorý mal USŠ pod patronátom aj počas jej existencie.⁶ V rámci univerzity vo všeobecnosti prevládal názor o potrebnosti zachovať organizáciu združujúcu vedcov, ktorá by bola schopná účelne využívať prostriedky zhromaždené v čase fungovania USŠ a pokračovať v rozpracovaných projektoch. Už v júni 1939 tak predstavitelia univerzity iniciovali založenie Slovenskej učenej spoločnosti (SUS), ktorá aj oficiálne priamo nadväzovala na Šafárikovu spoločnosť. Skutočnosť, že proces vytvárania novej učenej spoločnosti riadili zástupcovia univerzity pomohla zabezpečiť relatívne dôstojný priebeh celej akcie, ktorá sa zaobišla bez nacionalistických a antisemitských invektív, ktoré v tom čase bežne používali politickí reprezentanti nového režimu.

Vládny komisár Š. Luby na zakladajúcom zhromaždení SUS ocenil prácu USŠ, aj keď pripomenul, že sa „často rozchádzala s názormi slovenskej pospolitosti, ba bola proti nej namierená, čo viedlo k jej rozpusteniu“.⁷ Na druhej strane však pripomenul, že SUS bude v nových podmienkach nadväzovať na jej vedeckú činnosť. Nakoniec Š. Luby navrhol poslať najvýznamnejším pracovníkom zaniknutej USŠ list s poďakovaním za prácu v prospech rozvoja slovenskej vedy. Dôkazom priamej nadväznosti SUS na svoju predchodkyňu je zachovanie v podstate rovnakej organizačnej štruktúry a len mierne modifikovaných stanov.⁸ Z pohľadu ďalšieho vývoja smerujúceho k založeniu slovenskej akadémie je potrebné poznať vedenie SUS, pretože väčšina týchto ľudí neskôr zastávala vedúce pozície v Slovenskej akadémii vied a umení.

Na čele spoločnosti bol prvý slovenský profesor lekárskej chémie František Valentín⁹, generálnym tajomníkom sa stal jazykovedec a slavista, profesor Ľudovít Novák. Na čelo duchovnej triedy bol zvolený katolícky teológ, zaoberajúci sa sociológiou, profesor Alexander Spesz, vedeckým tajomníkom tejto triedy bol literárny historik a teatrológ, docent Andrej Mráz. Predsedom prírodovednej triedy sa stal profesor lekárskej patológie a známy básnik František Šubík (básnický pseudonym Andrej Žarnov) a jej vedeckým tajomníkom profesor mechaniky Anton Bugan (jeden zo zakladateľov Slovenskej vysokej školy technickej). Vo všeobecnosti možno konštatovať, že tieto osobnosti patrili k špičke slovenského vedeckého a kultúrneho života. Na druhej strane jedine F. Šubík bol významným, aj politicky aktívnym podporovateľom ľudáckeho režimu.

---

⁶ BOKES, ref. 3, s. 69.

⁷ BOKES, ref. 3, s. 69.

⁸ Členstvo bolo otvorené aj českým vedcom, ktorým ľudácky režim dovolil ostať na Slovensku, slovenskí členovia USŠ plynule prešli do SUS.

⁹ Absolvent Českého vysokého učení technického v Prahe, neskôr aj prvý dekan Prírodovedeckej fakulty Slovenskej univerzity, rektor Slovenskej vysokej školy technickej (1942 – 1944) a Slovenskej univerzity (1944 – 1945).

Zloženie vedenia SUS odzrkadľovalo pokračujúci silný vplyv náboženskej viery na formovanie slovenskej intelektuálnej elity. Tento proces bol v čase existencie slovenského štátu priamo podporovaný a usmerňovaný vládou. To bol nepochybne jeden z dôvodov, prečo mal humanitné vedy v SUS na starosti katolícky teológ a prírodné vedy básnik katolíckej moderny. Aj predseda spoločnosti F. Valentín okrem chémie vyštudoval aj teológiu a v prvej polovici 20. rokov pôsobil ako katechét v Banskej Bystrici. Cirkev bola prítomná aj v ďalších vedeckých inštitúciách. Na konfesijnú vyváženosť sa dbalo aj v MS a v roku 1940 vznikla Slovenská katolícka akadémia (formálne sídlila v Trnave, vedecké stredisko však mala v Bratislave na Panenskej ulici), ktorá mala robiť výskum z „*výsostne katolíckeho ideologického hľadiska*“.¹⁰ Napriek tomu, že všetky tieto inštitúcie sa hlásili k slobode bádania a názorovej tolerancii, museli do určitej miery akceptovať oficiálne cirkevné stanoviská.

Ako som už spomenul, vznik slovenského štátu formálne odstránil ideologické dôvody sporov medzi martinskými a bratislavskými centrami vedy a výskumu. V praxi však vzájomná rivalita pretrvávala naďalej, staré konflikty nezmizli, len prešli drobnými modifikáciami a nová politická situácia po roku 1939 vytvárala nové trecie plochy. „Smrťou čechoslovakizmu“ nevyhynul nacionalistický konflikt medzi Maticou a USS/SUS. Predstavitelia MS svoju organizáciu považovali za hlavnú reprezentantku slovenskej vedy a kultúry. Tento názor odvodzovali od tradičnej vernosti záujmom Ľudákov, ktorá bola po roku 1939 odmenená všestrannou podporou zo strany vládnuceho režimu. To však spôsobovalo ďalšiu nacionalizáciu vedenia MS (ale nie nevyhnutne aj vedeckých pracovníkov), ktoré sa už v roku 1940 začalo orientovať na spoluprácu s najradikálnejším krídlom v HSLS, ktoré reprezentovali Alexander Mach, Vojtech Tuka¹¹ a Hlinkova garda.¹² Z pohľadu mnohých maticiarov predstavovala SUS čechoslovakistickú inštitúciu.¹³

Značný hnev v Matici vyvolal pomerne masívny odchod jej vedeckého personálu na SU. Na univerzite sa dôsledkom vyhostenia českých pedagógov uvoľnilo množstvo docentských a profesorských miest, ktoré okrem iného zapĺňali aj najkvalitnejší pracovníci vedeckých odborov MS. S nimi sa do Bratislavy presúval aj ich vedecký výskum, pričom Matica tieto straty nemala ako nahradiť.¹⁴ Z dlhodobého hľadiska bol zásadný najmä odchod hlavnej postavy Jazykovedného odboru, Ľudovíta Nováka. Maticu opustil v roku 1939, čiastočne aj kvôli rozporom s jej vtedajším tajomníkom (a neskorším správcom) Jozefom Cígerom Hronským.¹⁵

¹⁰ JURICOVÁ, ref. 3, s. 27.

¹¹ Tuka bol v tom čase rektorom Slovenskej univerzity. Svoju funkciu však nevykonával a nechával sa zastupovať prorektorom.

¹² Pozri: BARTKO, Fedor. Rozhovor s prof. PhDr. Ľudovítom Novákom, DrSc., jedným zo zakladateľov Slovenskej akadémie vied a umení. In *Správy Slovenskej akadémie vied*, 1992, roč. 28, č. 12, s. 6. BARTL, Július. Slovenská univerzita a SAVU. In PÖSS, Ondrej (ed.). *Z dejín vied a techniky na Slovensku XVI. Slovenská akadémia vied a umení*. Bratislava : HÚ SAV, 1994, s. 38.

¹³ BARTL, ref. 12, s. 38.

¹⁴ BOKES, ref. 3, s. 75.

¹⁵ JURICOVÁ, ref. 3, s. 25.

Tento krok znamenal značné utlmenie matičného jazykovedného výskumu, ktorý dovtedy pre MS predstavoval značný zdroj prestíže.¹⁶ Rovnako dôležité však bolo aj to, že Novák sa stal hlavným propagátorom vzniku SAVU. Tomuto cieľu podriadil všetku svoju aktivitu v pozícii generálneho tajomníka SUS.

Začiatkom 40. rokov 20. storočia slovenská veda vykazovala prakticky rovnaké problémy ako v období prvej Československej republiky. Medzi tie najdôležitejšie patrilo malé množstvo vedeckých pracovníkov rozdelených vo vzájomne nespolupracujúcich inštitúciách, ktoré navyše boli chronicky finančne podvyživené. Vládna moc sa napriek pravidelným deklaratorným prehláseniam o podpore slovenského vedeckého života o jeho každodenné fungovanie príliš nezaujímal.¹⁷ Oproti minulosti tu však bol jeden, v konečnom dôsledku, zásadný rozdiel, ktorý by sa dal charakterizovať ako „zvýšenie sebavedomia“ slovenských vedeckých elít. Napriek všetkému totiž počet profesionálnych vedcov narastal. Do „najproduktívnejšieho veku“ sa dostali ľudia, ktorí vyštudovali v čase existencie prvej ČSR a v mnohých prípadoch absolvovali časť štúdia aj špičkových európskych univerzitách, čo zanechalo pozitívne stopy na ich vnímaní slovenskej reality. Odsun českých profesorov umožnil úplné „poslovenčenie“ univerzity a novej generácií slovenských vedcov otvoril prístup k lukratívnym vedúcim postom. Dôležitú úlohu zohrávalo aj vzájomné prepojenie slovenských vedeckých, kultúrnych a politických elít. V tejto pomerne úzkej skupine boli osobné a priateľské väzby vo väčšine prípadov dôležitejšie ako ideologické a politické rozdiely. Všetky tieto predpoklady sa prejavili aj pri vzniku SAVU a v značnej miere sa podieľali na jej ďalšom úspešnom fungovaní.

Podnet na založenie inštitúcie, ktorá mala organizovať vedecký a umelecký život na Slovensku neprišiel od štátnych orgánov, ani zo sféry politiky, ale zo strany Slovenskej učenej spoločnosti, ktorá združovala najvýznamnejšie osobnosti pôsobiace na Slovenskej univerzite v Bratislave. Hlavným aktérom a iniciátorom vytvorenia Slovenskej akadémie vied a umení bol rozhladený a všestranne vzdelaný jazykovedec Ľudovít Novák, ktorý nebol angažovaný v politických štruktúrach slovenského štátu, ale využil osobné kontakty, ktoré v týchto štruktúrach mal: „*Neskôr vznikol slovenský štát a ministrom školstva a osvety sa stal môj dobrý priateľ Sivák. Vtedy sme začali uvažovať spolu s profesorom Františkom Valentínom, ktorý bol predsedom Slovenskej učenej spoločnosti, o založení SAVU.*“¹⁸ Vznik SAVU sa pripravoval na súkromných stretnutiach, z ktorých sa nezachovala takmer žiadna dokumentácia. Hlavným prameňom tak ostávajú spomienky Ľ. Nováka, ktorý tieto stretnutia inicioval.

Z hľadiska predchádzajúceho vývoja je charakteristické, že Novák za jeden zo spúšťačov svojej iniciatívy považuje udalosti na konferencií v Trenčianskych Tepliciach. Prítomní členovia

¹⁶ Odchod Ľ. Nováka a A. Mráza v dlhodobom horizonte znamenal, že centrum jazykovedného výskumu sa definitívne prenieslo do Bratislavy.

¹⁷ Najjasnejším príkladom bola absolútna nečinnosť Vojtecha Tuku v úlohe rektora Slovenskej univerzity, čo mu však nebránilo v tom, aby tento post dva roky zastával.

¹⁸ BARTKO, ref. 12, s. 6.

MS si tu u A. Macha vymohli, aby bolo L. Novákovi ako zástupcovi SUS znemožnené predniesť svoj príspevok: „*Išlo totiž o to, že zúčastnení matičiari prehlasovali, že oni s takým panslávom rokovať nebudú.*“¹⁹

SUS podala oficiálnu sťažnosť prezidentovi a celá udalosť sa nakoniec stala súčasťou politického boja medzi Tisovým a Tukovým krídlom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSLS). V SUS to však viedlo k pochopeniu, že vzťahy s MS sa definitívne zmenili na boj o hegemoniu, v ktorom musí učená spoločnosť posilniť svoje postavenie. Ako uvádza L. Novák: „*Po tejto záležitosti sme si povedali s predsedom Valentinom: teraz alebo nikdy! A nastolili sme otázku založenia akadémie. V predsedníctve Slovenskej učenej spoločnosti, na môj návrh, bola táto myšlienka prijatá. Dali sme si to schváliť aj prezídiom. Jeden z hlavných dôvodov bol aj ten, že sme potrebovali peniaze na naše zámery - na vydávanie kníh a pod. Prezídium Slovenskej učenej spoločnosti schválilo tento zámer jednomyselne. Každý si uvedomoval, aký to má pre nás význam aj pred cudzinou. To bol síce pekný titul Slovenská učená spoločnosť, ale ani zďaleka to nebola Akadémia. Ako iniciátora ma poverili vypracovať zákon, dôvodovú správu (...) Bolo však potrebné pre túto myšlienku získať ministra, poslancov, prezidenta ...*“²⁰ Umelcov, ktorí mohli podporovať vznik novej inštitúcie pozval Novák do svojho domu v Ľubochni. Najväčšej podpory sa mu dostalo od básnika Emila Boleslava Lukáča, ktorý bol zároveň aj poslancom Snemu slovenskej republiky. Veľmi aktívne plány na vznik SAVU podporoval aj poslanec Pavol Čarnogurský a významný bol aj súhlas predsedu snemu Martina Sokola.

Podľa spomienok L. Nováka bola podpora založenia SAVU pomerne jednoznačná. Za najväčšieho odporcu plánu jej založenia označil V. Tuku, ktorý po schválení zákona o akadémií poslal Novákovi list, že si neželá byť jej členom.²¹ Tukov postoj nepochybne ovplyvnila jeho osobná antipatia k Novákovi, tiež snaha chrániť výsadné postavenie MS ako aj presvedčenie o prežívajúcom „čechoslovakizme“ SUS, ktorá mala tvoriť základ budúcej SAVU. Hlavný obhajca vzniku SAVU však vo svojich spomienkach takmer nespomenul prejavy nesúhlasu, ktoré boli postavené na racionálnejších argumentoch.

Najčastejším argumentom proti vzniku akadémie bola obava z trieštenia síl slovenskej vedy. Podľa Františka Bokesa: „*Myšlienka založiť Slovenskú akadémiu vied a umení podľa vzoru iných národov, často aj menších, narážala v širších kruhoch vzdelancov i politikov spočiatku na pomerne malý ohlas a vonkoncom nie na jednoznačný súhlas, ako by sme azda právom mohli predpokladať. Slovenskí vládni činitelia a azda aj väčšina kultúrnych pracovníkov vôbec boli by sa iste uspokojili iba zriadením Slovenskej katolíckej akadémie a nepovažovali situáciu, v ktorej boli Slováci v prvých rokoch druhej svetovej vojny, nijako za najvhodnejšiu*

¹⁹ BARTKO, ref. 12, s. 6.

²⁰ BARTKO, ref. 12, s. 6.

²¹ BARTKO, ref. 12, s. 6.

*rozmnožiť slovenský kultúrny život ešte o ďalšiu akadémiu (...).*²² Bežným argumentom bola finančná neúnosnosť vytvorenia a dotovania ďalšej inštitúcie v podmienkach neustále sa zhoršujúcej hospodárskej situácie slovenského štátu.

Zdá sa, že ani v SUS nebola podpora pre vznik SAVU jednoznačná. Podľa F. Bokesa tam existovala skupina, ktorá bola proti transformácii spoločnosti na akadémiu. Kritizovala svojvoľné počínanie Ľ. Nováka, ktorý sa vraj vo svojich aktivitách neprávom opieral o bezvýhradnú podporu SUS. Tie navyše takmer úplne paralyzovali vedeckú činnosť spoločnosti, zaťahovali ju do politických konfliktov a vytvárali jej vplyvných nepriateľov. Bokes definoval skupinu odporcov len nejasne ako „niektorých príslušníkov SUS z okruhu Právnickej fakulty.“

Kritika Ľ. Nováka ustala, keď začalo byť jasné, že jeho plán má reálnu šancu na úspech. V marci 1942 spísali členovia prezídia SUS osvedčenie o súhlase s prebudovaním SUS na SAVU. Dňa 27. marca 1942 ho podpísala aj väčšina profesorov Slovenskej Univerzity.²³ Dôležitým predpokladom úspechu snáh o založenie SAVU bol spôsob argumentácie, ktorú využívali jej zástancovia, aby získali politickú podporu. Pred vedeckým prínosom akadémie zdôrazňovali predovšetkým jej význam pre upevnenie „národa a štátu“. Akadémiu predstavovali ako inštitúciu, „ktorá bude dotvárať národnú jednotu Slovákov“, ako niečo čo musí mať každý „civilizovaný, európsky štát“. Apelovanie na národné cítenie a rozvoj štátu je jasne badaateľný v parlamentnej rozprave k zákonu o SAVU. Spravodajca za kultúrny výbor (poslanec Körper) vo svojom vystúpení tvrdil, že akadémie sú vo vyspelom svete rozhodujúcimi inštitúciami vedeckého výskumu: „Preto prichodí aj u nás založiť kultúrnu ustanovizeň najvyššej mravnej a ideovej hodnoty i dejinného dosahu pod menom Slovenská akadémia vied a umení.“²⁴ Jej vznik mal posilniť „slovenské národné sebavedomie a tým aj základy samostatného slovenského štátu“.

Poslanec P. Čarnogurský v prvej časti svojho prejavu naznačil, že slovenská akadémia bude rozvíjať národný duchovný život „v pojatí kresťanského svetonázoru“ a prispievať k posilneniu štátnej suverenity a medzinárodného postavenia Slovenskej republiky.²⁵ Vzhľadom „k spomenutému národnému a štátnemu zisku“ však považoval Čarnogurský, ako zástupca rozpočtového výboru, schválený ročný rozpočet pre SAVU (2, 2 milióna korún) za „neobyčajne malý“. Tento nedostatok mali nahradiť dary a venovania. Takéto očakávania sa však ukázali ako absolútne nereálne a finančné zabezpečenie akadémie sa v nasledujúcom období stalo zásadným problémom jej fungovania.

²² BOKES, ref. 3, s. 86.

²³ Chýbal však podpis vtedy jedného z najznámejších historikov Daniela Rapanta, ktorý presadzoval konkurenčný plán na vytvorenie štátneho Vlastivedného ústavu, ktorá sa mal venovať historickému a vlastivednému výskumu. Tento ústav však založený nebol. Pozri: BOKES, ref. 3, s. 93. BARTL, ref. 12, s. 36.

²⁴ Spoločná česko-slovenská parlamentná knižnica, Snem SR 1939-1945 - stenoprotokoly, 7. zasadanie, 2. júla. 1942, <http://www.psp.cz/eknih/1939ssr/stenprot/092schuz/s092001.htm>.

²⁵ Spoločná česko-slovenská parlamentná knižnica, ref. 24.

Najoduševnenejší prejav na podporu SAVU predniesol minister školstva a národnej osvety (MŠaNO) Jozef Sivák. Vo svojej reči prepojil založenie tejto inštitúcie s bojom za „národnú slobodu a samostatnosť“: *„Náš autonomistický odboj za bývalého režimu nebol len holým odbojom politickým, ale popri všetkých motívoch politických, historických, sociálnych a hospodárskych, podložený bol podstatne i dôvodmi kultúrnymi a duchovným. Ak v doterajšom našom kultúrnom živote znamená tento čin najväčší národný pomník a pamätník našej kultúrnej zrelosti a životaschopnosti, bude znamenať dozaista i so stanoviska ďalšieho vývinu a organizácie slovenskej kultúrnej tvorby na poli vied a umení nielen dôležitý medzník, ale priamo počiatok novej éry.“*²⁶ Podobné vyhlásenia nemali samozrejme za cieľ racionálne obhájiť vznik akadémie, ich úlohou bolo pôsobiť na národné city poslancov a týmto spôsobom v nich vzbudiť nadšenie pre novú inštitúciu: *„Mať akadémiu vied a umení prikazuje naša vedecká nevyhnutnosť, preto zriadiť ju je národnou povinnosťou.“*²⁷ Skutočnosť, že Sivákova reč bola prerušovaná častými prejavmi nadšenia, dokazuje, že jeho taktika bola úspešná. Jej súčasťou bolo aj vysvetlenie prečo SAVU nebude ohrozovať postavenie Matice.

Z jej pohľadu mala akadémia získať postavenie, na ktoré si robila nárok MS. Sivák rozdiely medzi obidvoma inštitúciami vysvetlil pomerne jednoducho: *„Ak by bola bývala mienka i taká, že Matica slovenská bola povolaná rozvíť sa v akadémiu vied a umení, bol by to pri najmenšom omyl, alebo nesprávne chápanie poslania Matice. Matica, ako jednota milovníkov národa a života slovenského, nemohla by nikdy nahradiť Slovenskú akadémiu vied a umení ... Akadémia je vedeckým ústavom, jej úlohou je pestovať vedu, vysokú vedu ... Matica sdružuje celý národ, ale Akadémia len vyvolených národa, čiže šľachtu ducha: učencov, umelcov a vedeckých pracovníkov vôbec.“*²⁸ Takéto vysvetlenie síce vyvolalo u poslancov snemu potlesk, ale nebolo možné reálne očakávať, že by ho rešpektovali zástupcovia Matice. Jej vedúce postavy mali predstavu, že v MS bude „združovať národ“ a súčasne sa stane aj pracoviskom „vysokej vedy“. Minister Sivák však jednoznačne deklaroval, že to neprichádza do úvahy. Po poslednom vystúpení E. B. Lukáča slovenský snem bez ďalšej diskusie odhlasoval vznik Slovenskej akadémie vied a umení ako najvyššej kultúrnej ustanovizne, ktorej hlavnou úlohou malo byť *„všestranne zveľaďovať rozvoj vied a umení, dobudovať a sústreďovať organizáciu slovenskej vedeckej a umeleckej práce“*.²⁹

Návrh schváleného zákona č. 135 bol vypracovaný pod vedením L. Nováka členmi SUS a poslanci ho schválili len v nepatrne pozmenenej podobe. SUS si už predtým vyžiadala štatúty akadémií iných štátov. Prvoradým plánom bolo vytvoriť pracovnú a nie len reprezentatívnu inštitúciu. Dôležité bolo, že SAVU nebola ani združením ani spoločnosťou ale *„verejnoprávnu korporáciu“* so stálymi zamestnancami v pozícií štátnych úradníkov. Systematizáciu služobných miest v SAVU schvaľovali MŠaNO a ministerstvo financií. Celkové finančné

²⁶ Spoločná česko-slovenská parlamentná knižnica, ref. 24.

²⁷ Spoločná česko-slovenská parlamentná knižnica, ref. 24.

²⁸ Spoločná česko-slovenská parlamentná knižnica, ref. 24.

²⁹ BOKES, ref. 3, s. 89.

hospodárenie SAVU upravovali smernice ministerstva školstva po dohode s najvyšším kontrolným úradom a akadémia podliehala bezprostrednému dozoru týchto úradov.³⁰ To bol zásadný rozdiel oproti Matici aj učenej spoločnosti, ktoré fungovali na spolkovom základe s určitou štátnou podporou.³¹ V prípade akadémie už štát prebral zodpovednosť za jej financovanie.

Po organizačnej stránke sa SAVU delila na tri vedecké triedy. Duchovednú s teologicko-filozofickou, vlastivednou a právnickou sekciou; prírodovedná trieda pozostávala z matematicko-prírodovednej, technickej a lekárskej sekcie; umelecká trieda bola rozdelená na sekciu literárnu, hudobno-dramatickú a výtvarnú. Zákon dával možnosť toto členenie meniť, resp. rozmnožovať počet odborov a sekcií.

Výkonným orgánom SAVU malo byť predsedníctvo, volené na 5 rokov. To prvé bolo 7-členné a menoval ho prezident, ktorý zastával funkciu protektora akadémie. Ďalšie predsedníctvo už malo byť volené na celoakademickom zhromaždení. Napriek tomu, že podľa návrhu zákona mala byť SAVU „*reprezentatívnou, všenárodnou inštitúciou bez ohľadu na triedne, národnostné alebo náboženské zretele*“³², teologická sekcia mala oproti iným disciplinám privilegované postavenie. Teologické subsekcie (katolícka a evanjelická) mali úplnú autonómiu, ktorá vylučovala akúkoľvek kontrolu ich činnosti zo strany vedenia duchovednej sekcie. Okrem toho priamo v organizačnom štatúte bolo dané, že podpredsedami akadémie sú teológovia – prvým katolícky, druhým evanjelický. Akúkoľvek výnimku z tohto pravidla návrh organizačného štatútu explicitne odmietal.³³ Toto pravidlo však bolo v súlade so štátnou ideológiou, podľa ktorej sa aj veda musela rozvíjať v rámci „kresťanského svetonázoru“.

Predsedníctvo bolo zodpovedné najmä za rozpočet a organizačný chod akadémie. Okrem toho malo menovať aj členov akadémie, každý takýto zámer však predtým musel byť oznámený protektorovi. Prvými akademikmi sa automaticky stali členovia predsedníctva. Za vedeckú a umeleckú činnosť akadémie mal byť zodpovedný jej snem.

Z právneho hľadiska sa ako problém ukázalo, že v zákone o SAVU chýbala zmienka o možnosti zakladania vedeckých ústavov. Napriek tomu však v apríli 1943 vznikli Jazykovedný, Literárnovedný, Historický, Zemepisný a Hudobnoviedny ústav. Všetky patrili do duchovednej sekcie, ktorá v tom čase ako jediná vyvíjala väčšie aktivity v rámci pripravovanej 6-zväzkovej Slovenskej vlastivedy.³⁴ Formálne mali ústavy ideovo viesť predsedovia, administratívnu stránku ich fungovania mali pokrývať riaditelia. Takéto delenie právomocí v skutočnosti nebolo potrebné, lebo žiaden z ústavov nemal viac ako troch pracovníkov - kon-

³⁰ Ústredný archív Slovenskej akadémie vied (ďalej ÚA SAV), fond (ďalej f.) SAVU, krabica (ďalej k.) 1, Organizačný štatút SAVU vydaný predsedníctvom SAVU na základe uznesení z 21., 22., 28. a 29. októbra a 11. a 12. novembra 1943.

³¹ SUS dostávala štátnu podporu 100 000 korún ročne. Rovnakú sumu dávalo aj mesto Bratislava.

³² BOKES, ref. 3, s. 87.

³³ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, Organizačný štatút SAVU – zákon z 2. júla 1942 číslo 135 Sl. z.

³⁴ Plán na vydanie tejto práce vznikol ešte pred založením SAVU, v rámci SUS.

com roka 1943 pôsobilo v ústavoch SAVU len 10 vysokoškolsky vzdelaných pracovníkov. V polovici roka 1943 mala akadémia 38 zmluvných zamestnancov, hoci návrh predsedníctva (ministerstvom školstva nikdy neschválený) počítal so stovkou systematizovaných miest.³⁵

Formálne bol návrh na zriadenie vedeckých ústavov predsedníctvom schválený až v decembri roku 1943. Skutočnosť, že sa tak stalo až rok a pol po prijatí zákona o SAVU už samo o sebe poukazuje na závažné problémy pri presadzovaní jeho ustanovení do praxe. Väčšina politikov o akadémii stratila záujem hneď po odznení slávnostných prejavov a tento nezáujem pretrval až do konca vojny. Akadémii nepomohlo ani to, že jej protektorom sa stal prezident Tiso. E. Novák síce naznačil, že prezident plány na vznik SAVU podporoval ako (skôr nevýznamnú) súčasť politického boja proti pronemeckým radikálom v HSĽS. J. Tiso sa však v prospech SAVU angažoval len minimálne. Jeho aktivita sa obmedzila na jedno prijatie jej oficiálnej delegácie v decembri 1943 a prvotnú pomoc pri získavaní prostriedkov na „rozbeh“ SAVU.³⁶

Ďalšie problémy spôsobovali napäté vzťahy medzi jednotlivými inštitúciami vedeckého výskumu ale aj v rámci malej skupiny intelektuálnych elít. To sa prejavilo pri vyberaní členov prvého predsedníctva. V tomto vrcholnom orgáne najvyššej vedeckej ustanovizne mali byť totiž zastúpení reprezentanti ostatných vedeckých organizácií. Problémom bolo, že z ich pohľadu sa mali podieľať na vybudovaní inštitúcie, ktorá mala konkurovať ich vlastným pracoviskám a neskôr aj koordinovať ich činnosť. Okrem toho prvé predsedníctvo čakalo množstvo pomerne nevďačnej administratívnej a organizačnej práce, ktorá navyše nebola honorovaná. Niektorí navrhovaní členovia predsedníctva preto svoje menovanie považovali za nutné zlo. F. Bokes v tomto ohľade spomína najmä profesora Evanjelickej teologickej fakulty Jána Bakoša (svetovú kapacitu v odbore perzskej filológie), ktorého menovanie bolo podľa neho „viac-menej vynútené“.³⁷

Nie veľmi šťastným rozhodnutím bolo menovanie tajomníka vedeckých odborov MS, poslanca snemu a dvorného historika Ľudáckeho režimu Františka Hrušovského za predsedu duchovnej triedy. Bola to súčasť pokusu o urovnanie vzťahov s MS, ktorá svoj otvorený odpor k SAVU pred verejnosťou ani neskrývala. Táto snaha akadémie sa však ukázala ako úplne neúspešná. F. Hrušovský v SAVU nevyvíjal žiadnu aktivitu, svoje menovanie úplne ignoroval a aj naďalej sa venoval len svojej funkcii v Matici. Takáto otvorená ignorancia samozrejme vážnosť akadémie nezvyšovala. Okrem toho odvolanie Hrušovského z jeho postu bolo fakticky nemožné a politicky nepriechodné.³⁸ Vznikla tak paradoxná situácia, keď jedinému odboru, ktorý vykazoval vedeckú aktivitu chýbal predseda.³⁹

³⁵ KAMENCOVÁ, Lýdia. Vznik a činnosť SAVU. In PÖSS, Ondrej (ed.). *Z dejín vied a techniky na Slovensku XVI. Slovenská akadémia vied a umení*. Bratislava : HÚ SAV, 1994, s. 31.

³⁶ BARTKO, ref. 12, s. 7.

³⁷ BOKES, ref. 3, s. 91.

³⁸ Prví členovia predsedníctva sa automaticky stávali členmi akadémie. Toto menovanie bolo doživotné a zakladajúcich členov mohol zbaviť tohto titulu len prezident republiky. Členovia predsedníctva boli okrem toho fakticky neodvolateľní (pozri zákon o SAVU, 135/1942 Sl. z.).

³⁹ Na vedeckú prácu to však malo len malý vplyv. Odbor (a tým aj všetky ústavy) riadil jeho prednosta, jazykovedec Eugen Paulínyi.

Novozaloženej SAVU sa však celkom nepodarilo udržať korektné vzťahy ani so Slovenskou univerzitou. Ako už bolo spomenuté, časť členov SUS nesúhlasila s jej transformáciou na akadémiu, pretože týmto krokom vznikala inštitúcia nezávislá od univerzity a zároveň zanikol tradičný univerzitný spolok združujúci profesorov. Napriek tomu, že vedúce osobnosti SUS prešli do SAVU spoločnosť formálne nezanikla, len prestala vyvíjať aktivitu. Z pohľadu akadémie to bolo výhodné, pretože jej vedúce osobnosti mohli nakladať s majetkom spoločnosti a priamo naviazať na jej vydavateľskú činnosť. Keby vedenie SUS zvolalo likvidačné zhromaždenie, o majetku spoločnosti by rozhodoval akademický senát, ktorý by ho nemusel dať (a zrejme by ani nedal) k dispozícií SAVU. Tento viac-menej nezákonný stav napadla Právnická fakulta, konkrétne jej dekan Š. Luby. SUS a spočiatku aj SAVU totiž využívali miestnosti fakulty a tá ich chcela získať späť. Profesor Luby využil skutočnosť, že spoločnosť nezvolávala valné zasadania ako jej to určovali stanovy a poslal sťažnosti na Ministerstvo školstva a národnej osvety a Policajné riaditeľstvo.⁴⁰ Celou situáciou sa zaoberal aj Akademický senát, avšak nedospelo sa k žiadnemu riešeniu a SUS bola formálne zrušená až v roku 1949. Akadémia z celej situácie síce profitovala, vytvorila si však aj ďalších nepriateľov.

Ako som už spomenul, väčšinu predsedníctva SAVU obsadili bývalé vedúce osobnosti SUS, ktoré sa najviac presadzovali za vznik akadémie. Jej predsedom sa stal F. Valentín, prvým podpredsedom A. Spesz a generálnym tajomníkom L. Novák. Za predsedu prírodovedného odboru bol menovaný vtedajší rektor Slovenskej univerzity, profesor medicíny Emanuel Filo. Skutočnou tvárou akadémie ostával L. Novák, ktorý sa fakticky stal jej tlačovým hovorcom, vybavoval takmer všetku korešpondenciu a v mene akadémie komunikoval s úradmi, ministerstvami aj súkromnými osobami. Okrem toho bol ako hlavný redaktor zodpovedný aj za všetky publikácie SAVU. Predseda F. Valentín sa viac-menej prispôboval Novákovým aktivitám. Ostatní členovia predsedníctva v prospech SAVU vyvíjali len minimálnu činnosť. Predsedníctvo Slovenskej akadémie vied a umení bolo prezidentom republiky vymenované 10. novembra 1943 – z čisto formálneho hľadiska to je skutočný dátum začatia jej činnosti.⁴¹

Prvou a najdôležitejšou úlohou predsedníctva bolo schváliť organizačný štatút akadémie: „*Vlastný Návrh organizačného štatútu vychádzajúci zo zákona č. 135/Sl. z. sa pokúšal do podrobností rozpracovať budúci chod SAVU, určoval kompetencie jednotlivých funkcionárov predsedníctva, stanovil zásady menovania členov akadémie, definoval kompetencie jednotlivých funkcionárov predsedníctva, stanovil zásady menovania členov akadémie, definoval postavenie odborov a sekcií, resp. subsekcii SAVU.*“⁴² Schválenie organizačného štatútu (OŠ) bolo nevyhnutnou podmienkou fungovania akadémie, tak ako to predpokladal zákon o SAVU. Bez jeho schválenia nebolo možné vymenovať členov akadémie a teda ani zvolať

⁴⁰ Pozri: BARTL, ref. 12, s. 39.

⁴¹ Reálne však fungovala už od apríla 1943.

⁴² KAMENCOVÁ, ref. 35, s. 31.

celoakademický snem. L. Novák a F. Valentín pôvodne plánovali, že po schválení štatútu začiatkom roka 1944, budú prví akademici menovaní na 5. výročie vzniku slovenského štátu 14. marca 1944.⁴³ To sa však ukázalo ako prehnane optimistické očakávanie. Schválenie štatútu sa ukázalo ako prakticky neriešiteľný problém, ktorý efektívne blokoval „normálny“ rozvoj akadémie, až kým vojnové udalosti znemožnili jej ďalšie fungovanie.

Ako prakticky všetky zásadné dokumenty, aj návrh OŠ bol dielom L. Nováka. V tomto prípade však jeho osnova narazila na odpor z viacerých strán. V prvom rade, si Novákov návrh vyslúžil pomerne tvrdú kritiku právnikov, ktorým bol predložený na revíziu v októbri 1943. Profesori z právnickej fakulty Ľudovít Knappek a Š. Ľuby mali pocit, že SAVU od nich očakáva len formálne dobrozdanie a nie skutočné posudky. Výsledkom bolo, že obaja pomerne urazeným tónom, odmietli na revízií OŠ spolupracovať.⁴⁴ Je možné, že toto odmietnutie bolo súčasťou rozvíjajúceho sa konfliktu medzi SAVU a Právnickou fakultou SU ohľade dedičstva po SUS. Je však pravda, že aj právnik Ľudovít Šinály, ktorý pracoval v akadémií potvrdil, že „*obsah organizačného štatútu nemá základné juridické formálne prvky*“.⁴⁵ Nakoniec sa však ukázalo, že všetky posudky boli viac-menej zbytočné, pretože pre MŠaNO, ktoré štatút akadémie schvaľovalo bol smerodajný len názor vlastného právneho oddelenia.⁴⁶ Formálnu revíziu teda vykonal hlavný ministerský komisár, prednosta legislatívneho oddelenia MŠaNO Jozef Medvecký.

Formálna stránka dokumentu sa však ukázala ako oveľa menej problematická ako jeho obsah. Z prvého návrhu OŠ je až príliš očividné, že o vládu nad SAVU sa vlastne delia len jej predseda a generálny tajomník. Zakladateľské osobnosti akadémie F. Valentín a L. Novák si tak poistili svoj vplyv na chod inštitúcie, ktorej vznik presadili. Podľa navrhovaného dokumentu má predseda v rámci rozpočtu neobmedzené poukazovacie právo. Okrem toho mal mimo rozpočtu disponovať sumou 100 000 korún. Generálny tajomník ako vykonávateľ rozhodnutí orgánov akadémie podľa návrhu dokumentu disponoval sumou 50 000 korún. Obaja hodnotári tiež mali získať právo na služobný byt v budove akadémie.⁴⁷ Voči týmto výhodám sa ozvali kritické hlasy priamo z akadémie. Prednostovi a faktickému vedúcemu duchovného odboru Eugenovi Paulínyimu sa nepáčili príliš veľké právomoci generálneho tajomníka, ktoré podľa neho odporovali duchu zákona o SAVU, boli v protiklade k zvyklostiam iných akadémií, znižovali dôležitosť ostatných členov predsedníctva a tým aj hodnotu členstva v akadémií.⁴⁸ Keď sa na schôdzach predsedníctva na prelome rokov 1943 – 1944 podobne vyjadrili viacerí jeho členovia, bolo nutné návrh štatútu prepracovať - z návrhu zmizli ustanovenia o služobných bytoch, disponibilných sumách aj poukazovacom práve.

⁴³ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, list Ministrovi školstva a národnej osvety (13. februára 1944).

⁴⁴ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, Listy Ľudovíta Knappeka a Štefana Ľubyho Ľudovítovi Novákovi (november 1943).

⁴⁵ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, List prednostu II. oddelenia Ľudovíta Šinály (24. novembra 1943).

⁴⁶ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, List MŠaNO pre SAVU (28. decembra 1943).

⁴⁷ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, Organizačný štatút SAVU – zákon z 2. júla 1942 číslo 135 Sl. z.

⁴⁸ KAMENCOVÁ, ref. 35, s. 31.

Členovia predsedníctva totiž museli dosiahnuť jednomyselný kompromis. Minister Sivák dal jednoznačne najavo, že dokument schváli len vtedy, keď bude vlastnoručne podpísaný všetkými členmi predsedníctva.⁴⁹ Ukázalo sa však, že napriek neúnavnej aktivite L. Nováka bude sprostredkovanie dohody šiestich vedúcich vedeckých pracovníkov a jedného ministra takmer nemožné. Po spomínanej diskusii o právomociach predsedu a generálneho tajomníka, nasledovali požiadavky podpredsedu akadémie A. Spesza, ktorý si vymohol absolútnu autonómiu teologických subsekcí, ktoré boli úplne vyňaté z právomoci svetských osôb a mali vlastnú samosprávu.⁵⁰

Stroskotanie celého procesu prijímania OŠ však spôsobili nezhody ohľadne počtu a spôsobu volenia členov akadémie. S trochou zjednodušenia sa dá napísať, že ministerstvo trvalo na čo najnižšom a akadémia na čo najvyššom počte akademikov. Napriek tomu, že minister Sivák vyhlasoval, že za podobu OŠ je zodpovedné len predsedníctvo, svojimi požiadavkami ohľadne členov akadémie, ktoré sa v predsedníctve stretávali s nesúhlasom, sám spôsobil, že sa pod návrh štatútu nedarilo získať požadované podpisy.

V rámci celého tohto zložitého procesu je viditeľná aj určitá zmena v prístupe Ministra školstva a národnej osvety. Koncom roka 1943 minister urgoval dodanie schváleného štatútu.⁵¹ Neskôr navrhoval, aby hospodársko-ekonomické časti, na ktorých kvôli nesúhlasu E. Fila nebola zhoda, boli z OŠ vypustené a dané do separátnej prílohy, o ktorej sa mohlo ďalej rokovať, zatiaľ čo zvyšok dokumentu už mohol byť v platnosti.⁵² V tom čase už ale ministerstvo ostro kritizovalo skutočnosť, že prvý návrh štatútu bol poslaný najprv Prezidentskej kancelárii, aby sa tá mohla vyjadriť k častiam týkajúcim sa protektora SAVU.⁵³ Minister to chápal ako obchádzanie svojej kompetencie a v tomto zmysle sa vyjadril na audiencii predsedníctva akadémie na ministerstve. L. Novák preto poslal na ministerstvo oficiálne ospravedlnenie, ale následná korešpondencia ukazuje, že vzťahy medzi akadémiou a ministerstvom sa zhoršili. Už 13. februára 1944 sa vedenie SAVU oficiálne sťažovalo, že minister z pomsty obštrukciami zdržuje prijatie štatútu.⁵⁴

Celý problém vyvrcholil sporom o počet akademikov. Pôvodný štatút navrhoval 80 riadnych členov (s vekom minimálne 30 rokov), 40 mimoriadnych, 10 čestných (s vekom minimálne 60 rokov) a neobmedzený počet zahraničných.⁵⁵ Ministerstvo navrhovalo najviac 20 riadnych členov. V obsiahlom prípise ministerstvu z júna 1944 F. Valentín a L. Novák vysvetľovali, že minimálny akceptovateľný počet akademikov je 30 riadnych a 15 mimoriadnych mimo už

⁴⁹ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, List ministra Jozefa Siváka z 29. marca 1944.

⁵⁰ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, List, ref. 49.

⁵¹ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, List ministra Jozefa Siváka z 11. novembra 1943.

⁵² Tento návrh minister poslal priamo E. Filovi (10. marca 1944).

⁵³ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, List ministra Jozefa Siváka z 10. februára 1943.

⁵⁴ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, List predsedu SAVU na MŠaNO (13. februára 1944).

⁵⁵ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, Organizačný štatút SAVU, ref. 47.

vymenovaných siedmich členov predsedníctva. Dôvody boli praktické. Počet členov bol viazaný *„delikátnymi vzájomnými pomermi jednotlivých vedeckých pracovníkov v rámci profesorských sborov jednotlivých vysokých škôl (...) Je potom v záujme budúcnosti akadémie i našej vedeckej tvorby a jej organizácie, aby sa s vymenovaním prvých členov neznesiteľne nenaštrbila možnosť spolupráce odborníkov najmä vo vlastivedných odboroch.“*⁵⁶ Vo vymenovaní členov akadémie videlo vedenie SAVU dobrý prostriedok na vynútenie matičnej spolupráce: *„Keďže nateraz niet nádeje, že by vedecké odbory matice slovenskej ako také mohli nadobudnúť potrebnú vyššiu európsku úroveň, cíti sa oveľa viac ako v iných národných prostrediach potreba silného organizačného vedeckého centra v hlavnom a zároveň univerzitnom meste štátu i pomocou priam inštitucionálneho pripútania k spolupráci na súrnych, celonárodne a celoštátne významných podujatiach kolektívneho rázu.“*⁵⁷ Napriek týmto argumentom však zástupcovia predsedníctva nakoniec navrhli, aby ministerstvo samo podľa seba, ale na svoju zodpovednosť, rozhodlo o probléme členov akadémie. Takýto návrh potom predsedníctvo podpíše a odošle na schválenie. Na druhej strane ministra Siváka k pozitívnej odpovedi určite nenaklonila skutočnosť, že predseda SAVU sa odvolával na podporu prezidenta a navyše aj listom (z mája 1944) J. Tisa požiadal o pomoc pri presvedčovaní ministra o nutnosti urýchleného schválenia organizačného štatútu.⁵⁸ K tomu však už neprišlo. Vypuknutím Slovenského národného povstania (SNP) a príchodom frontu sa z pohľadu vládnych špičiek slovenského štátu organizačné problémy SAVU stali irelevantné.

Okrem nedokončeného organizačného dobudovania akadémie, jej rozvoj v najväčšej miere brzdil nedostatok financií. Z väčšej časti to bola daň za obdobie jej vzniku keď slovenský štát reálne a nevyhnutne musel vkladat' svoje prostriedky do iných oblastí a navyše hospodáril so stále rastúcim deficitom. Ľ. Novák spomína, že na rozbehnutie SAVU žiadal 3 milióny korún, pri rokovaní o rozpočte však prvý návrh znel na sumu 500 000 Ks. Aj s pomocou prezidenta sa nakoniec predstaviteľom akadémie podarilo získať zhruba 2, 5 milióna.⁵⁹ Chýbajúce peniaze mala SAVU získať z darov a predaja svojich publikácií. To však boli značne nereálne predstavy, ktoré v žiadnom prípade nemohli vyriešiť finančné problémy akadémie. Výraznejšiu sumu sa od darcov podarilo získať len v roku 1943 - asi 300 000 Ks. Prispievali podniky, banky aj jednotlivci, väčšinou sumou medzi 1000 až 5000 Ks.⁶⁰ Výnimkou bol napríklad spišský biskup Ján Vojtaššák, ktorý dal príkaz Hospodárskej ústrednej rade biskupstva vyplatiť SAVU 10 000 Ks. Poslanec Štefan Danihel vymohol od štyroch podnikov (cukrovarov a liehovarov) dar 100 000, aj keď z reakcií vedenia týchto podnikov je jasné, že tieto peniaze boli viac menej vynútené.⁶¹ Je však zaujímavé, že ministerstvo vnútra neudelilo súhlas na

⁵⁶ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, Schválenie organizačného štatútu (13. júna 1944).

⁵⁷ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, Schválenie, ref. 56.

⁵⁸ ÚA SAV, f. SAVU, k. 1, List predsedu SAVU prezidentovi republiky Jozefovi Tisovi (26. mája 1944).

⁵⁹ BARTKO, ref. 12, s. 7.

⁶⁰ Pozri: ÚA SAV, f. SAVU, k. 33, Zoznam darcov SAVU (17. augusta 1943).

⁶¹ ÚA SAV, f. SAVU, k. 33, Subvencie-rôzne.

vyplatenie darov, ktoré SAVU posielali jednotlivé župy. Úradníci ministerstva sa odvolávali na zákon, podľa ktorého akadémia mohla dostávať len štátnu a nie župnú subvenciu.⁶²

Vedenie SAVU pripisovalo taktike oslovovania perspektívnych darcov značnú dôležitosť. Ako najúspešnejšie bolo vyhodnotené poslanie slávnostného listu (so žiadosťou o dar) nasledované osobnou intervenciou člena predsedníctva, väčšinou to bol Ľudovít Novák. Napriek tomu však príjmy z darov v roku 1944 radikálne klesli. V odôvodnení k návrhu rozpočtu na ten rok akadémia očakávala dary v hodnote maximálne 50 000 Ks.⁶³ Bolo to spôsobené zhoršujúcou sa ekonomickou situáciou na Slovensku, okrem toho treba zdôrazniť, že akadémia bola len jedna z mnohých inštitúcií, ktoré v tom čase prosili o príspevky.

Fungovanie akadémie však oveľa viac ohrozovali viaznuce štátne financie. Počnúc rokom 1944 začali na slovenský štát doliehať ekonomické problémy spôsobené vojnou a exploataciou slovenského hospodárstva Nemeckom. V tejto situácii sa potreby a požiadavky SAVU dostávali na vedľajšiu koľaj. To ale bolo v úplnom rozpore s očakávaniami vedenia akadémie, ktoré požadovalo rozpočet, ktorý by nebol len udržiavací, ale umožňoval by ďalší rozvoj tejto inštitúcie. Znižovanie štátneho príspevku spojené s poklesom hodnoty slovenskej koruny spôsobilo, že príjmy SAVU v roku 1944 značne klesli. Štátna finančná správa navyše poukazovala aj už sľúbené peniaze so značným oneskorením. Stávalo sa, že akadémia nemala na výplaty a musela si brať pôžičky, ktoré splácala až keď získala peniaze od štátu.⁶⁴

Pri príprave rozpočtu na rok 1945 sa vedenie akadémie, v snahe získať viac financií odhodlalo k nátlaku, keď podalo na ministerstvo školstva rozpočet s obrovským schodkom (cca 6 mil. Ks), ktorý odmietlo znížiť „*lebo sa domnieva, že s vlastnej iniciatívy nemá Akadémia obmedzovať svoj pracovný program.*“⁶⁵ Snaha prehodiť zodpovednosť za riešenie finančným problémom na ministerstvo, však nevyšla. V čase definitívneho schvaľovania rozpočtu vedenie MŠaNO značne podráždene akademikom odkázalo, že štát musí rátať s mimoriadnymi vojnovými výdavkami a nemieni schodok akadémie pokrývať dotáciami.⁶⁶ V ďalšom liste bolo vedeniu SAVU oznámené, že štát v žiadnom prípade nedá SAVU viac peňazí ako v roku 1943.⁶⁷ Predsedníctvo tak muselo rozpočet prispôbiť realite, čo znamenalo prepúšťanie a zastavenie výskumu. K tomu by však už v tom čase kvôli príchodu frontu a nutnej evakuácii akadémie nepochybne prišlo aj tak.

Z opisu celkového organizačného vývoja akadémie vyplýva, že rozvoj vedy a výskumu bol v rámci tejto inštitúcie značne limitovaný. Nedostatok vhodných vedeckých pracovníkov už

⁶² ÚA SAV, f. SAVU, k. 33, Subvencie, ref. 61.

⁶³ ÚA SAV, f. SAVU, k. 33, Odôvodnenie rozpočtu Slovenskej akadémie vied a umení na rok 1944.

⁶⁴ BOKES, ref. 3, s. 96.

⁶⁵ ÚA SAV, f. SAVU, k. 33, list MŠaNO (22. apríla 1944).

⁶⁶ ÚA SAV, f. SAVU, k. 33, list od MŠaNO pre SAVU (20. októbra 1944).

⁶⁷ ÚA SAV, f. SAVU, k. 33, list od MŠaNO pre SAVU (28. októbra 1944).

bol spomenutý. F. Bokes to pripisuje značnej nedôvere voči novej inštitúcii, najmä pokiaľ išlo o ich hmotné zabezpečenie: „*Personálne veci sa preto v nejednom prípade riešili tak, že sa budúci vedeckí zamestnanci SAVU vyžiadali od ich vedeckých pracovísk vo forme trvalej alebo dočasnej neplatennej, prípadne platennej dovolenky.*“⁶⁸ Počas svojej existencie v rokoch 1943 – 1945 mala SAVU obsadených 16 pozícií označených ako „vedecké“ a neobsadených 29.⁶⁹ Z týchto vedeckých pracovníkov však len 10 pracovalo vo výskume na jednom z piatich ústavov.⁷⁰ Ostatní pracovali vo vedení akadémie alebo sa venovali redakčnej činnosti. Napríklad tlačové oddelenie a propagáciu celej inštitúcie mal na starosti popredný ľudácky filozof a interpret ideológie slovenského štátu a slovenského nacionalizmu Štefan Polakovič.⁷¹ Reálny dôkaz jeho činnosti však chýba, v tomto ohľade ho úplne zatienil L. Novák.

SAVU vyvíjala činnosť takmer výlučne len v oblasti humanitných vied, ostatné jej odbory sa v podstate nerozvíjali. To bolo zapríčinené aj tým, že do akadémie sa nepodarilo začleniť už existujúce tzv. štátne vedecké ústavy, zriadené Slovenskou školskou a vedeckou správou. Išlo o štátny ústav geologický, meteorologický, archeologický, pre slovenskú ľudovú pieseň a Štátne observatórium. Tieto inštitúcie v prvom rade nemali žiadny záujem o priradenie k SAVU. Na druhej strane štát tieto ústavy považoval za príliš dôležité, aby sa nad nimi vzdal priamej kontroly.

Výskum v SAVU sa koncentroval hlavne na jazykovedu, v tomto ohľade priamo súperila s Maticou slovenskou. Výskum jazyka predstavoval v rámci ľudáckej nacionálnej ideológie mimoriadne dôležitý moment. Pre slovenských nacionalistov bol práve slovenský jazyk dôkazom existencie národa, jeho samostatnosti a vyspelosti. Boj za slovenčinu bol v rámci historickej pamäte priamo stotožňovaný s bojom za národnú existenciu, či už proti Maďarom alebo Čechom. Vládna moc jazykovede pripisovala celkom očividné ideologické konotácie. Ľudácky režim očakával, že jazykovedci „opravia“ deformácie spôsobené prvorepublikovou „bohémizovanou“ verziou slovenského pravopisu.

Akadémia bola aktívna aj v edičnej, organizačnej a vydavateľskej oblasti, najmä v príprave dlhodobého projektu 6-zväzkovej Slovenskej vlastivedy. Do roku 1944 sa podarilo do tlače pripraviť dva zväzky, pričom rukopis ďalšieho, týkajúceho sa slovenských dejín pripravoval riaditeľ Zemepisného ústavu, historik F. Bokes. SAVU začala vydávať aj vedecké časopisy. Nový Časopis Slovenskej akadémie vied a umení (mal latinský názov *Acta Academiae Scientiarum et Artium Slovaca*) mal mať 12 častí, ktoré sa mali venovať rôznym vedeckým oblastiam a vychádzať ako samostatné zväzky. Do konca vojny vyšli tri ročníky *Linguistica Slovaca*, dvojročník *Historica Slovaca*, jeden ročník *Theologica catholica Slovaca* a *Physiographica*

⁶⁸ BOKES, ref. 3, s. 94.

⁶⁹ ÚA SAV, f. SAVU, k. 31, Rozpočet I, Celkový náklad na miesta koncom roku 1944.

⁷⁰ Jazykovedný, Literárnovedný, Historický, Zemepisný a Hudobnovedný.

⁷¹ Bol aj pracovníkom Úradu propagandy a pôsobil vo Filozofickom odbore MS. Je zaujímavé, že SU ho napriek tlaku vládnej moci nikdy neprijala za zamestnanca.

Slovaca (zemepisný časopis).⁷² Zaujímavý prípad predstavuje dvojročník vlastivedného časopisu *Carpathica Slovaca*, vydaný v roku 1944. Príspevky slovenských autorov vo francúzštine, nemčine a angličtine boli vydané „na informovanie širšej cudziny o niektorých podstatne dôležitých problémoch slovenského národného života, o ktorých, najmä (neslovenská) cudzina nie je vždy správne informovaná. Dlho postrádalo Slovensko vedecký orgán pre informovanie cudziny, najmä tej, ktorá nebola voči nám priateľsky naklonená.“⁷³ Časopis mal byť využitý v procese „obraňovania slovenských národných a štátnych záujmov“ ako bola napríklad snaha o obnovenie hraníc Slovenska spred Viedenskej arbitráže a obhájenie samotnej existencie slovenského štátu. Tento zámer bol deklarovaný celkom jednoznačne: „*Carpathica Slovaca* prichádza práve v časoch, ktoré zauzľujú situáciu okolo nás, ale istotne vykoná svoje poslanie najmä, keď sa bude rozhodovať o novej úprave pomerov v Európe.“⁷⁴

Autormi článkov boli niektorí členovia SAVU⁷⁵, väčšinu tvorili univerzitní profesori, a objavili sa aj pracovníci Matice slovenskej a Spolku sv. Vojtecha. Prispievatelia tvorili pestrú zmes od bezvýhradných podporovateľov ľudáckeho režimu (Š. Polakovič, Ferdinand Ďurčanský), až po jeho viac či menej známych odporcov (Anton Štefánek, F. Bokes). Ich príspevky však mali spoločné zameranie a tým bolo predstaviť Slovákov ako „národné spoločenstvo“ s vlastným historickým vývojom smerujúcim k samostatnosti, jazykovou a literárnou tradíciou a tradičným silným vplyvom kresťanstva. Texty určené pre zahraničie poskytovali argumenty v prospech existencie Slovenského štátu. SAVU určité kontakty so zahraničím mala. Po jej vzniku ešte SUS oznámila túto skutočnosť viacerým akadémiám a učením spoločnostiam, najmä v priestore ovládanom Nemeckom.⁷⁶ Slovenská akadémia mala tiež dohody o výmene publikácií s podobnými inštitúciami v zahraničí.

Ďalšie aktivity SAVU zastavili vojnové udalosti rokov 1944 – 1945, keď sa vojnové udalosti dotkli územia Slovenska. Priamy vplyv na fungovanie akadémie malo už vypuknutie SNP v auguste 1944. SAVU svoje publikácie tlačila v Kníhtlačiarском účastinárskom spolku v Martine, kde sídlila aj časť redakcie (v starej matičnej budove) a často tam dochádzali aj niektorí vedeckí pracovníci. Po vypuknutí povstania sa tak ocitli na povstaleckom území, časť z nich (napr. F. Bokes) sa k povstalcovi pridala.

Začiatkom roka 1945, po prvom bombardovaní Bratislavy ministerstvo školstva poverilo SAVU spísaním cenných „umeleckých a vedeckých unikátov“, ktoré by mali byť ukryté, alebo dokonca odsunuté do Nemecka.⁷⁷ Koncom januára bol evakuovaný aj majetok a knižnica SAVU.⁷⁸ Akadémia tak existovala len formálne, pretože pred koncom vojny boli z Bratislavy

⁷² BARTL, ref. 12, s. 40.

⁷³ ÚA SAV, f. SAVU, k. 21, *Carpathica Slovaca* I-II.

⁷⁴ *Carpathica Slovaca* I-II., ref. 73.

⁷⁵ František Zagiba (riaditeľ Hudobnovedného ústavu) a F. Bokes.

⁷⁶ SAVU dostala reakcie od 16 vedeckým inštitúcií. Pozri: KAMENCOVÁ, ref. 35, s. 31.

⁷⁷ ÚA SAV, f. SAVU, k. 31, Odsun (evakuácia) kultúrnych a umeleckých hodnôt do zahraničia (Nemecka) (12. januára 1945).

⁷⁸ Knižnica bola prevezená do Lubochny, do domu E. Nováka a do Martina. V Skalici bola časť nábytku, v Stráži nad Myjavou zariadenie Jazykovedného ústavu a v Martine redakcia edícií SAVU. ÚA SAV, f. SAVU, kr. 51,

evakuovaní aj jej pracovníci. Do služby sa začali vracat' koncom apríla 1945, ale to sa už hlásili Poverenictvu pre školstvo a osvetu obnovenej Československej republiky. Medzi týmito „navrátilcami“ už nebol nikto z bývalého vedenia akadémie. Jej dočasným vedením bol 9. mája 1945 poverený dovtedajší riaditeľ Literárnovedného ústavu Mikuláš Bakoš.

Z hľadiska plánov svojich zakladateľov sa Slovenská akadémia vied a umení počas rokov 1943 – 1945 zďaleka nestala tým čím mala byť, teda vedúcou inštitúciou vedeckého výskumu. Jej existencia žiadnym spôsobom nerezonovala v širších vrstvách spoločnosti a existovala voči nej opozícia v rámci intelektuálnych elít aj politických špičiek ľudáckeho režimu. Z analýzy jej vývoja v tomto období vyplýva, že na naplnenie spomenutej predstavy nemala akadémia vytvorené ani minimálne podmienky. SAVU bola po celý čas existencie slovenského štátu závislá najmä od spolupráce so Slovenskou univerzitou, ktorá bola hlavnou „dodávateľkou“ autorov pre akademické publikácie. Stálym problémom bol otvorene konfliktný vzťah s Maticou slovenskou.⁷⁹ Závažným prvkom, ktorý brzdil rozvoj akadémie bola neschopnosť dohodnúť sa na organizačnom štatúte, čo zabránilo vymenovaniu členov akadémie.⁸⁰

Špeciálnou otázkou je prepojenie SAVU s ľudáckym režimom. Ako v roku 1967 zdôraznil jeden z jej pôvodných pracovníkov, F. Bokes: „*SAVU napriek tomu, že bola založená ako reprezentatívny orgán slovenskej vedy a umenia predstaviteľmi slovenskej štátnosti, ktorí prislúhali nemeckému fašizmu a jeho bojovým zámerom, nestala sa jednako len nástrojom slovenskej vlády, ktorá o jej existenciu prejavovala len minimálny záujem ako po hmotnej, tak aj po ideologickej stránke.*“⁸¹ Bokes ďalej tvrdil, že pracovníci SAVU neboli v rokoch 1943 – 1945 pod zásadnejším ideologickým tlakom, v akadémii pracovali aj tí, ktorí mali k režimu vojnového štátu indiferentný alebo nesúhlasný postoj a predsedníctvo sa nepokúšalo ideologicky zasahovať do ich práce. Akadémii tak po roku 1945 nebolo ľahké obviňovať z toho, že bola čisto ideologickou inštitúciou podporujúcou ľudácky režim. V máji 1945 vypracoval Bokes správu o SAVU v ktorej konštatoval, že z jej zamestnancov sa nikto nezúčastnil arizácie, nevystúpil proti SNP, Slovenskej národnej rade ani Československej republike.⁸²

Na druhej strane je nepochybné, že v predsedníctve SAVU mohli sedieť len ľudia, ktorí mali dôveru vládnej moci vojnového štátu. Väčšina z nich mala už kontakty alebo priateľské väzby na funkcionárov HSĽS, hoci, podobne ako Ľ. Novák, nemuseli súhlasiť (a vo väčšine prípadov ani nesúhlasili) s najradikálnejšími prejavmi ľudáckej ideológie. Väčšina vedeckých pracovníkov sa, tak isto ako veľa krát predtým aj potom, jednoducho prispôbila aktuálnemu

---

Správa o stave SAVU (18. mája 1945).

⁷⁹ Tento problém (v prospech SAVU) vyriešili až komunisti, ktorí v roku 1950 Matici zrušili všetky jej vedecké odbory.

⁸⁰ Na druhej strane to mnohým vedeckým pracovníkom možno zachránilo kariéru. Väčšina členov predsedníctva z rokov 1943-1945 po vojne a najmä po komunistickom prevrate v roku 1948 čelila perzekúciám. Napr. bývalý generálny sekretár Ľ. Novák sa k vedeckej práci mohol vrátiť až v roku 1968.

⁸¹ BOKES, ref. 3, s. 98.

⁸² ÚA SAV, f. SAVU, k. 51, Správa, ref. 78.

režimu a svojou činnosťou ho pomáhala legitimizovať. F. Bokes mal pravdu, keď tvrdil, že žiadny jednotlivec zo SAVU sa nezúčastnil arizácie, na druhej strane akadémia ako celok z nej profitovala. Sídlila totiž v arizovanom nájomnom dome na Štúrovej ulici číslo 7, ktorú získala od Správy štátneho (bývalého židovského) domového majetku.⁸³ Svoju knižnicu si akadémia dopĺňala aj z kníh zabavených židovskému obyvateľstvu. V októbri 1945 Ľ. Novák žiadal Ministerstvo financií, aby akadémia mohla tieto knihy kupovať za minimálne ceny.⁸⁴

Treba však zdôrazniť, že napriek všetkému SAVU nebola natoľko ideologicky spätá s ľudáckym režimom ako napríklad Matica slovenská. To nepochybne napomohlo jej prežitiu v povojnovom období. Potrestaní boli tí, čo sa v minulom režime najviac exponovali (hoci to bolo často len za účelom pomoci svojej inštitúcii). Ostatní sa prihlásili k podpore obnoveného Československa a jeho politického režimu. Politické špičky povojnového Slovensku už boli rozhodnuté akadémii ďalej podporovať a nemali záujem zbytočne decimovať pomerne malú skupinku slovenských vedcov. Veľmi pragmaticky sa k existencii SAVU vyjadril v Slovenskej národnej rade (SNR) komunistický poslanec Fraňo Kráľ v novembri 1945: „*Ako známo, zriadil ešte akadémiiu minulý režim, ktorý aby upevnil svoju pozíciu aj v tejto vrcholnej kultúrnej oblasti, dal jej zriadenie zodpovedajúce protidemokratickým fašistickým tendenciám. I keď sa veci mali tak, netreba pred týmto sborom naširoko odôvodňovať, že náš národ v nových štátoprávnych pomeroch, ktoré mu umožňujú naplno rozvinúť svoj kultúrny život, túto inštitúciu potrebuje, lebo čakajú na ňu v súčasnosti veľké úlohy.*”⁸⁵

Cituj:

HUDEK, Adam. Vznik a vývoj Slovenskej akadémie vied a umení v rokoch 1942 – 1945. In *Forum Historiae*, 2011, roč. 5, č. 1. ISSN 1337-6861. http://www.forumhistoriae.sk/FH1_2011/texty_1_2011/hudek.pdf

...

Mgr. Adam Hudek, PhD. pracuje ako vedecký pracovník v *Historickom ústave SAV, na Oddelení dejín vedy a techniky. Zaoberá sa dejinami českej a slovenskej historiografie v 20. storočia a vývojom inštitúcií vedeckého výskumu v stredoeurópskom priestore. Je autorom knihy Najpolitickejšia veda. Slovenská historiografia v rokoch 1948 – 1968 (Bratislava, 2010).*

Kontakt: Adam.Hudek@savba.sk

⁸³ Táto budova bola z hľadiska potrieb SAVU úplne nevyhovujúca. Akadémia sa predtým snažila získať oveľa reprezentatívnejšiu bývalú budovu Slovenskej všeobecnej úverovej banky na tej istej ulici. Pozri: BOKES, ref. 3, s. 93.

⁸⁴ ÚA SAV, f. SAVU, k. 21, List generálneho tajomníka SAVU Prezidiu ministerstva financií (25. októbra 1945).

⁸⁵ Spoločná česko-slovenská parlamentná knižnica, SNR 1945-1946 - stenoprotokoly, 14. schôdza 26. 11. 1945, <http://www.psp.cz/eknih/1945snr/stenprot/014schuz/s014006.htm>